

ASSESSMENT OF STUDENTS' ACHIEVEMENTS AS AN INTEGRAL PART OF THE EDUCATIONAL PROCESS

Besa Dogani

University of Tetova, North Macedonia, besa.dogani-ut@unite.edu.mk

Abstract: The term assessment, in its broadest sense, refers to the process of gathering and interpreting information about students' learning and achievement that is used to: (1) inform students and their parents about the progress in mastering knowledge, skills and attitudes; (2) providing support to teachers to modify their teaching; (3) informing the other competent structures that make decisions about the educational policy that refers to the students.

Assessment is the process of obtaining information about how a student is learning and it can be used for a variety of decisions during planning of the goals and activities. Monitoring students' development is registered in several ways. The most common way of monitoring the progress, development, activities and knowledge of the student's during the educational process is the assessment of their achieved results. But with the start of implementation of active teaching, teachers need to change their ways of assessment.

Bearing in mind that students are now taking responsibility for their own learning, they must become partners in the assessment process.

The term assessment, in its broadest sense of the word, denotes the process of gathering and interpreting information about the learning and achievements of students that are used for:

- Informing students and their parents about the progress in mastering knowledge, skills and attitudes,
- providing support to teachers to modify their teaching, and
- informing other competent structures that make decisions about the educational policy concerning the students (for example, the decisions for the advancement of the students, the decisions for the inclusion of the students in certain educational programs and the types of practical activities).

This paper aims to inform the competent structures that make decisions on educational policies related to the assessment of students' achievement in primary education.

Keywords: Responsibility, assessment, evaluation, educational policy, monitoring, information

ВРЕДНУВАЊЕТО НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ КАКО СОСТАВЕН ДЕЛ ОД ВОСПИТНО-ОБРАЗОВНИОТ ПРОЦЕС

Беса Догани

Универзитет во Тетово, Северна Македонија, besa.dogani-ut@unite.edu.mk

Резиме: Терминот оценување, во својата најширока смисла, означува процес на собирање и интерпретирање информации за учењето и постигањата на учениците коишто се користат за: (1) информирање на учениците и на нивните родители за напредокот во совладувањето на знаењата, способностите и ставовите; (2) обезбедување поддршка на наставниците за да ја модификуваат својата настава; (3) информирање на другите надлежни структури коишто донесуваат одлуки за образовната политика што се однесува на учениците.

Оценувањето е процес на добивање на информации за тоа како ученикот учи и тие можат да се користат за разновидни одлуки за планирање на цели и активности. Следењето на развитокот на ученикот се регистрира на повеќе начини. Најзастапен начин на следење на напредокот, развојот, активностите и знаењата на ученикот во текот на образовниот процес е оценката односно вреднувањето на неговите постигнати резултати. Но со започнување на примена на активната настава, наставниците треба да го сменат начинот на оценување. Имајќи во вид дека сега учениците ја преземаат врз себе одговорноста за своето учење, тие мора да станат партнери во процесот на оценување.

Терминот оценување, во својата најширока смисла на зборот, означува процес на собирање и интерпретирање информации за учењето и постигањата на учениците кои се користат за:

- информирањето на учениците и на нивните родители за напредокот во совладувањето на знаењата, способностите и ставовите,
- обезбедувањето поддршка на наставниците за да ја модификуваат својата настава, и
- информирањето на другите надлежни структури кои што донесуваат одлуки за образовната политика што се однесува на учениците (на пример, одлуките за напредувањето на учениците,

одлуките за вклучувањето на учениците во одредени образовни програми и видови на практични активности).

Овој труд има цел да врши информирање на надлежните структури кои донесуваат одлуки за образовните политики кои се однесуваат на вреднувањето на постигањата на учениците во основното образование.

Клучни зборови: Одговорност, вреднување, оценување, образовна политика, следење, информирање

1. ВОВЕД

Оценувањето е процес на добивање на информации за тоа како ученикот учи и тие можат да се користат за разновидни одлуки за планирање на цели и активности. Следењето на развитокот на ученикот се регистрира на повеќе начини. Најзастапен начин на следење на напредокот, развојот, активностите и знаењата на ученикот во текот на образовниот процес е оценката односно вреднувањето на неговите постигнати резултати. Но со започнување на примена на активната настава, наставниците треба да го сменат начинот на оценување. Имајќи во вид дека сега учениците ја преземаат врз себе одговорноста за своето учење, тие мора да станат партнери во процесот на оценување.

Терминот оценување, во својата најширока смисла на зборот, означува процес на собирање и интерпретирање информации за учењето и постигањата на учениците кои се користат за:

- информирањето на учениците и на нивните родители за напредокот во совладувањето на знаењата, способностите и ставовите,
- обезбедувањето поддршка на наставниците за да ја модификуваат својата настава, и
- информирањето на другите надлежни структури кои што донесуваат одлуки за образовната политика што се однесува на учениците (на пример, одлуките за напредувањето на учениците, одлуките за вклучувањето на учениците во одредени образовни програми и видови на практични активности).

Оценувањето претставува составен дел на наставниот процес (на учењето и на наставата). Постои јасна врска помеѓу целите и содржината на наставата и оценувањето (помеѓу она што се учи и поучува и она што се оценува). Поучувањето, учењето и оценувањето се процеси што се поврзани и обезбедуваат кохерентност во наставата. Од наставните цели и содржини зависи што ќе се оценува. Од исходите на оценувањето зависи како ќе се одвива наставата и кон какви цели ќе се стреми.

За оценувањето можат да се дадат и два дополнителни аспекти:

- Оценувањето треба да биде опсежно - тоа треба да ги вклучува когнитивните знаења, но исто така треба да ги има во предвид и емоционалните и социјалните димензии на учењето.
- Оценувањето игра клучна улога во создавањето на климата на часот бидејќи сите процеси се, во основа, социјални процеси што се случуваат во општественото опкружување”.

Затоа, постапките за оценувањето треба да бидат правични и транспарентни. Знаењето, ставовите и вештините се оценуваат за да се утврди дали се остварени однапред поставените образовни цели. Значи, прва и најважна скала во образовниот процес е темелно и детално дефинирање на целите. Откога целите ќе се дефинираат се осмислуваат наставните содржини на предметот (наставната програма), наставните методи и на крајот, методите на оценување.

Стратегијата на оценувањето се состои од пет клучни елементи: планирање, поучување, вреднување, бележење, известување.

Планирање - заедничко разбирање за тоа што треба да биде научено, поставување на јасни цели за секој дел од процесот на поучување, го фокусираат наставникот што треба да следи и како да го изврши оценувањето.

Поучување - оценување како дел од ефективното учење и поучување, кое е процес на објаснување за тоа што се очекува од учениците да научат.

Бележење - сумирање на успехот и напредокот, континуиран процес за регистрирање на постигањата на учениците. Процесот треба да биде едноставен и разбирлив, но сепак да ги запазува клучните моменти за секој ученик.

Известување - обезбедување на корисни информации, повратните информации треба да содржат известување за тоа со колкав квалитет ученикот ги постигнал поставените цели и што треба да се направи за да ги надмине моменталните проблеми.

Вреднување - користење на оценувањето за вреднување на наставата и учењето, кое опфаќа анализа за сите достапни информации со цел да се процени успешноста.

2. МАТЕРИЈАЛИ И МЕТОДИ

МЕТОДИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО - Во истражувањето се користеше дескриптивниот метод низ моделите на аналитичко-дескриптивен приод, компаративно-дескриптивен приод и интерпретативен-дескриптивен приод.

Со аналитичко-дескриптивниот приод се добија сознанија за теоретските и практичните поставки на предметот на истражување. Компаративно-дескриптивниот приод служи за споредба на испитуваните појави во нивната поврзаност, зависност односно независност. Интерпретацијата и толкувањето на добиените податоци со примена на квантитативните техники на истражувањето се овозможи преку интерпретативни-дескриптивниот приод. Претходното значи дека се применија сите модалитети на дескриптивниот метод што значи се спроведе анализирање на состојбата, компарирање и генерализирање.

ТЕХНИКИ НА ИСТРАЖУВАЊЕТО - Техники кои се користеа во ова истражување се следните: анкета, анализа на педагошка документација и партиципативно набљудување.

Со техниката на анкета се прибираа податоци со кои се испитаа ставовите на наставниците од првиот период односно од прво до трето одделение за нивната информираност и прифатеност на процесот на оценувањето како показател за насочувањето на наставата во прилог на учењето на учениците. Исто така се согледаа и потребите за обука на наставниците.

Преку анализа на документацијата се согледаа искуствата од реализираниот процес на оценување и нејзиниот ефект врз квалитетот на учењето на учениците. Притоа се анализираа досиејата на учениците, со посебен осврт на делот за оценување. Исто така се анализираа и планирањата на наставниците и вклученоста на оценувањето во истите.

Техниката на партиципативно набљудување се употреби за следење на наставниот процес, примената на активностите во врска со оценувањето, партиципативноста и повратната информација. Со примената на оваа техника се спроведе фокусирана дескрипција насочена кон следење и опишување на елементите кои произлегоа од примената на различните форми и начини на следење и вреднување. Субјект на набљудувањето беа учениците и нивните наставници, додека пак улогата на набљудувач - партиципиент беше самиот истражувач.

3. РЕЗУЛТАТИ

Сумираните одговори на наставниците кои реализираат настава во првиот образовен период покажуваат доминантен став кај повеќето испитаници дека тие се информирани во однос на дијагностичкото оценување. Ваквото тврдење е поткрепено со тоа што 321 од вкупно 600 испитани наставници се определиле за првата понудена алтернатива што пак претставува 53,50% од вкупно испитаници. За втората алтернатива се определиле 190 од испитаните наставници или 31,67% од истите. Третата алтернатива е избор на најмал дел испитани наставници односно најмалку од нив го застапуваат ставот дека не се информирани за содржината дијагностичкото оценување. Конкретно 89 од наставниците се определиле за оваа алтернатива што претставува 14,83% од вкупно испитани наставници. Истото е прикажано на табелата број 1.

Табела бр. 1 - Одговори на наставниците од прв образовен период на прашање бр. 1 - Анкетен прашалник за наставници

		f	%	
1.	Дали сте информирани за содржината на дијагностичкото оценување на постигнувањето на учениците?	а) ДА	321	53,50
		б) Делумно	190	31,67
		в) НЕ	89	14,83
ВКУПНО		600	100	

Податоците согласно табелата бр. 1 графички претставени се дадени на следниот графички приказ:

Графички приказ бр. 1 - Одговори на наставниците од прв образовен период на прашање бр. 1 - Анкетен прашалник за наставници

Добиените резултати прикажани на табелата подолу покажуваат дека најголем број од испитаните наставници кои реализираат настава во **вториот** образовен период или 285 (47,50%) од вкупно 600 испитаници сметаат дека се информирани за иницијалниот момент во процесот на оценувањето на нивните знаења пред да пристапат во процесот на нивно формативно оценување. Значителен број од испитаните наставници од оваа група (214 или 35,67%) делумно се информирани за процесот на дијагностичко оценување, додека најмал број од нив или 101 (16,83%) не се воопшто информирани од страна на надлежните институции за третиралиот процес. На табелата бр. 2 и графиконот бр. 2 се дадени податоците за оваа група на испитаници.

4. ДИСКУСИЈА

За успешно водење на наставниот процес, како и за успешно поучување, наставникот мора да контролира како се одвива наставата, какви резултати постигнуваат учениците, а воедно да врши проверување и оценување на нивните знаења, умеања, навики, ставови, способности, како и развојот на нивната личност во целина. Со тоа тој добива повратна информација за ефикасноста на своето работење со учениците. Колку е поцелосна информацијата, колку е поголем бројот на учениците опфатени со проверката и колку проверката е по континуирана, толку поголеми се шансите за поуспешно водење на наставниот процес.

Повратната информација треба да е потполна, со што ќе му овозможи на наставникот да добие јасна претстава за тоа каков е квалитетот и квантитетот на знаењата на учениците.

Од друга страна пак, повратната информација ќе биде потполна тогаш кога наставникот ќе дознае како учениците приоѓаат кон проблемите, како доаѓаат до одговорот, дали и колку се заинтересирани и мотивирани за наставата по одреден предмет и слично.

Повратната информација треба да биде навремена т.е. континуирана. Тоа значи наставникот постојано да добива информација за напредокот на учениците и за нивните грешки и по тешкотии. За жал, во традиционалната настава, проверувањето не е континуирано, па учениците се оставени сами на себе да се справуваат со по тешкотиите и нејаснотиите во совладувањето на некоја материја. Наставникот во таков случај продолжува со наставата, како истото да не се случило.

Без повратната информација за текот и резултатите од наставата наставникот неа ја води „слепо“, без можности да ја прилагоди на реалната состојба. Тогаш наставата не е плански, организиран и управуван процес туку флуиден, кој во одделни етапи се одвива стихийно.

КОЈ И ШТО Е ПРЕДМЕТ НА ОЦЕНУВАЊЕ

Според тоа кој го врши оценувањето, тоа може да биде:

- интерно оценување (го врши наставникот);
- екстерно проверување (го вршат институции надвор од училиштето);
- самопроверување (го вршат самите ученици).

Според В. Пољак, предметот на проверување и оценување произлегува од основните задачи на наставата. Тие задачи се:

- материјални (стекнување на знаења);
- функционални (развивање на психофизичките способности) и
- воспитни (усвојување на воспитни вредности).

Значи треба да се провери и оцени:

- обемот и квалитетот на усвоените знаења;
- степенот на развиеност на способностите и
- квалитетот на формираните воспитни вредности.

Според Андриловиќ и Чудина има сознјни цели, психомоторни и афективни цели (ставови, интереси, вредности итн.). Според овие цели треба да се врши проверување и оценување.

Иако меѓу повеќето автори има висок степен на согласност во поглед на предметот на проверување и оценување, сепак во практиката не е лесно остварливо. Имено во наставните програми и учебниците многу малку внимание се посветува на функционалните и воспитните задачи (според Пољак), пред се заради нивната сложена природа. Повеќе внимание се посветува на образовните цели, па затоа и наставниците ги проверуваат и оценуваат нив.

КОГА СЕ СПРОВЕДУВА ОЦЕНУВАЊЕТО

Според времето кога се изведува, проверувањето може да биде:

- пред или на почеток на наставата (претходно или иницијално проверување) ;
- во текот на наставата (тековно проверување) ;
- по завршувањето на наставата (завршно проверување).

Оваа поделба укажува на тоа дека со иницијалното проверување се врши проверка на предзнаења, со тековното се врши проверка на постигањата на некоја етапа на наставата, а пак со завршното се врши проверка на вкупните постигања.

Континуираното усовршување како и унапредување на воспитно-образовниот процес во училиштата е од круцијално значење за создавање еден функционален воспитно-образовен систем кој ќе продуцира соодветно образован кадар неопходен за потребите на општеството. Реализацијата на наставната програма, без разлика за кој наставен предмет да станува збор, за цел има да продуцира одредени промени и постигања на учениците кои се предмет на опсервација и оценување. Преку континуирано и адекватно следење и вреднување на учениците се зголемуваат нивните спознајни активности и воедно кај учениците се поттикнува правилно расудување и зголемена мотивација кои ученикот го водат во процесот на стекнување потребно знаење, како и развивање на способностите и градење и формирање на неговата личност. Во наставните програми се содржани општи и конкретни цели кои низ воспитно-образовниот процес истите треба да бидат совладани (во различен степен во зависност од ангажманот и психо-развојните карактеристики на ученикот) и кај учениците да предизвикаат позитивни промени. Како показател на промените и постигањата на учениците во однос на совладувањето на целите во наставната програма за соодветното одделение ќе биде оценката (бројчана или описна). Од големо значење е да се обезбедат и применат различни дидактички модели и инструменти преку кои на ученикот ќе може да му се даде она за што тој најсоодветно е способен и може да прими, разбере и реши. Наставниците извршувајќи ги секојдневно своите работни задачи доаѓаат до сознание дека еднаквата понуда на наставниот материјал на различни ученици различно им одговара. Тоа впрочем е докажано и со низа следења и вреднувања како на домашно така и на светско ниво преку практични следења и вреднувања на постигањата на учениците. Без разлика на формата преку која се искажуваат оценките, односно постигањата, оценките кои ги добиваат учениците треба да се објективни. Добиената оценка ученикот треба да ја разбира, да знае дека таа е реална и фактичка на неговото знаење поврзано со одредена наставна содржина (формативна) или тема (микро сумативна) и степен на постигнување на одредена наставна цел поврзана со наставната содржина или тема. Оценката за цел треба да има мотивирачко својство кон ученикот и да го упатува кон понатамошни позитивни промени, да биде јасен двигател на ученикот и родителот кон преземање на активности за одржување и подобрување на напредувањето на ученикот.

5. ЗАКЛУЧОЦИ

Системот на оценување треба да постои затоа што успешното учење бара активно учество на ученикот, а поголеми се изгледите дека напорите на ученикот ќе бидат зголемени доколку оценката на ученикот му даде до знаење дека неговиот успех е препознаен. Истражувањата покажале дека диференцираниот систем на оценување го поттикнува ученикот на поголеми залагања, оценката му дава повратна информација на ученикот, родителите, соработниците, оценките се потребни да се решат и одредени статусни прашања, на пример движење низ системот на образование.

Слика бр.1: Евалуација на учењето и систем на оценување

Најзастапен начин на следење на напредокот, развојот, активностите и знаењата на ученикот во текот на образовниот процес е оценката односно вреднувањето на неговите постигнати резултати. Но со започнување на примена на активната настава, наставниците треба да го сменат начинот на оценување. Имајќи во вид дека сега учениците ја преземаат врз себе одговорноста за своето учење, тие мора да станат партнери во процесот на оценување.

ЛИТЕРАТУРА

- Андриловиќ, В., & Чудина, М. (1988). Психологија учења и наставе, Школска књига, Загреб
- Ангеловска-Галевска, Н. (1998). Квалитативни истражувања во воспитанието и образованието, Битола: Киро Дандаро
- Мирела И. (2019). Стручните органи во средните училишта за гимназиско образование во функција на професионалната ориентација на учениците, Лума График, Тетово
- Полјак В. (1984). ДИДАКТИКА, Школска књига, Загреб
- Đigić, G. (2007). Školsko ocenjivanje - teorija i praksa. U: *Škola i profesija - primenjena psihologija*, Filozofski fakultet, Niš
- Lulzime, L.K. (2016). Komunikimi midis mësimdhënësve dhe nxënësve në shkollë, Çabej, Tetovë
- Teresa, K., & James, A. (2017). Learning to Teach in the Primary School, Ars Lamina, Skopje
- Tomlison, C.A. (2014). The Differentiated Classroom: Responding to the Needs of All Learners, Association for Supervision & Curriculum Development
- Xheladin, M. (2019). Kultura dhe Arsimi, Luma Grafik, Tetovë
- Xheladin, M. (2019). Pedagogjia dhe zhvillimi i saj sot, Luma Grafik, Tetovë